

plina, plura quae ad Iuris nostri scientiam per se pertinere, in iis pertractari; quod potissimum in re sacramentaria contingit.

Haec ne inutili geminatione actum ageremus, ut plurimum praetermittenda censuimus, ut suis locis videbitur.

Addidimus vero in hac secunda editione quaedam maximi momenti scholia, quae licet Institutionum ambitum per se praetergrediantur, in discentium utilitatem, si iis uti velint, inserenda opportunum arbitrati sumus et ad eam disserendi methodum pertinent, quam sequimur in praesens in nostris prelectionibus in academia historico-iuridica tradendis.

In appendice vero Instructionem a S. C. EE. et RR. pro caussis disciplinaribus et criminalibus clericorum datam dumtaxat retulimus, reliquis quae in prima editione ibi congesta fuerant praetermissis, eo quod aliis in libris quae in discipulorum manibus versantur, potissimum theologiae moralis, passim reperiuntur.

His de hac altera huius operis editione breviter animadversis, reliquum est, ut si quid utilitatis discentibus ex hoc qualicumque labore nostro obventurum, Dei nomine sit, id totum in huius laudem atque obsequium cedat, simulque amorem erga Apostolicam Petri Sedem ac in eius iuribus tuendis impensissimum studium, usque in eorum animis promoveat.

Romae ex aedibus Collegii Germanici Hungarici XII. Kal.
August. MDCCXC.

IURIS ECCLESIASTICI

PROLEGOMENA

1. Antequam ad singularum partium Iuris Ecclesiastici tractationem deveniant, in more est Doctorum qui de illo disserunt, quaedam generatim ad maiorem disputationis perspicuitatem praemittere, sive de Iuris universim accepti natura et partitione, sive de Iuris ecclesiastici nominatum origine, natura, historica evolutione, legitimis fontibus, hisque similibus. Huc spectant *Iuris Ecclesiastici Prolegomena* seu *Dissertationes Prooemiales*, prout apud omnes auctores reperire est. Liquet autem ex iis quae in his prolegomenis continentur, quaedam saltem esse quae longe aptius *Iuris Ecclesiastici Publici*, quod vocant, *Institutionibus* praemitti possent, ut ea sunt quae ad Iuris generalem notionem determinandam pertinent aut eiusdem fontes exhibent. At quae causa nobis fuerit, ut mori obsequeremur hactenus servato, ea tradendi ante Iuris ecclesiastici Institutiones, ex eo colligi potest quod Ius publicum veluti pars ab Institutionibus omnino seiuncta, diverso etiam textu adhibito in pluribus scholis spectari soleat.

2. Porro in his Prolegomenis media nobis via tenenda est, ut neque ea quae discentibus necessaria sunt praetermittamus, neque ea quae ad exquisitiorem eruditionem pertinent et fusiorem tractationem postulant prosequamur. In duplum partem Prolegomena tribuimus, quarum prima *Praenotiones historicas*, altera *Praenotiones theoreticas* complectitur.

PARS PRIOR

IURIS ECCLESIASTICI PRAENOTIONES HISTORICAE

3. Cum haec pars *directe* ad *Historiam Iuris* et *indirecte* solum ad *Iuris Scientiam* pertineat, obiter de ea nobis habendus est sermo. Quia tamen *Collectiones* sunt aliiae legum ecclesiasticarum, quae actu vigent, usuque fori recipiuntur, de his paulo distinctius dicendum est. Duplici igitur sectione hanc partem absolvimus. Prima est, *De Iuris ecclesiastici historica evolutione*, altera, *De usu receptis canonicarum legum Collectionibus earumque auctoritate*.

SECTIO PRIMA

De Iuris Ecclesiastici historica evolutione.

4. Ecclesia, quovis tempore, nobis exhibet in ea vigens legum systema. Id in primis ex eius natura dimanat. Christus enim eam instituit societatem, perfectam, independentem et supremam; societas autem quaelibet legibus regitur neque iis potest carere quin dilabatur. At facto etiam id comprobatur. Notum est trifariam dividi Ius ecclesiasticum, scilicet in *antiquum*, *novum*, et *novissimum*. Primum ab Ecclesiae exordio ad saec. XII. quo Gratianea collectio prodiit portenditur; alterum a Gratiano ad Concilium Tridentinum saec. XVI; tertium a Concilio Tridentino ad haec usque tempora. Non est huius loci eam partitionem illustrare et vindicare: hic eam assumimus tanquam argumentum quo luculenter constat, Ecclesiam numquam legibus caruisse quibus suam evolveret societatis perfectae potestatem, pro sua triplici functione, *legifera*, *iudicaria*, *coactiva*. Hoc igitur certum est.

5. At vero in hac etiam obvia legum ecclesiasticarum recensione, si paulo attentius eas inspiciamus, illud animadvertisimus, partem illam quae presse ad ecclesiasticam disciplinam (prout a fidei doctrina distinguitur) spectat, plures easque graves mutationes temporis decursu recipere, adeoque mutabilem esse, simulque, si universim hoc est de integra earum legum complexione loquamur, illud etiam cognoscimus, leges sese mutuo excipere, et quae sequuntur in praecedentibus fundamentum habere. Ut unum obvium exemplum proferam, quid frequentius in Decretis tridentinae Reformationis, quam provocatio ad antiquos canones, ad praecedentium saeculorum sanctiones, eorumque confirmatio et innovatio? (1) At exinde vera oritur ecclesiastici Iuris *evolutio*. Haec enim prout a mera *successione* distinguitur duo requirit: primo, ut plurium sibi succendentium ordo habeatur; secundo, ut in eo quod praecedit rationem habeamus illius quod subsequitur. Quibus ex rerum perfectibilitate illud plerumque consequitur, quo in evolutione progredimur eo magis res quae evolvuntur perfectionem acquirere.

6. Ex hactenus dictis sequitur:

a) ab Ecclesiae exordio ad haec usque tempora successionem haberri legum ecclesiasticarum,

b) eas ita in pluribus differre, ut tamen mutuam intersese habeant connexionem,

c) ex eo discrimine quo serie temporum aliae ab aliis differunt, apte rationem haberri quo invicem distinguantur:

d) liquet porro, haud nos posse, *ad scientiae normam*, cognoscere leges etiam illas quae actu in Ecclesia vigent, neque eas quando opus sit apte interpretari, nisi earum connexionem cum praecedentibus quoque cognoscamus. Cum enim in his fundamentum habeant, ut superius animadvertisimus, neque *legislatoris mens*, neque *legis formula*, neque *adiuncta historica* in quibus lata est, perspici rite possunt, nisi illae cognoscantur. Fieri autem nequit legis interpre-

(1) Ex. gr. Sess. V. cap. 3. de Ref. « Sacrosancta Synodus piis Summorum Pontificum et probatorum Conciliorum constitutionibus inhaerens » easque complectens et illis adiiciens ». Item: *secundum venerabiles beatorum Patrum sanctiones* (sess. VI. cap. 1. de Ref.) et alibi passim.

tatio quin mens legislatoris, legis formula et historica adiuncta p[re] oculis habeantur.

7. In evolutione ecclesiastici Iuris exponenda, cum magna habeatur rerum diversarum congeries, distinctio aliqua est necessario adhibenda. Hinc sex veluti stadia distinguimus.

I. Ab Ecclesiae exordio ad Concilium Nicaenum I. ann. 325.

II. A Conclilio Nicaeno I ad ortum Collectionis Dionysianae saec. VI.

III. A Dionysio exiguo ad ortum Collectionis pseudoidorianae saec. IX.

IV. A saeculo IX. ad saec. XII. quo prodit Collectio Gratiana.

V. A Gratiano ad Concilium Tridentinum.

VI. A Conclilio Tridentino ad haec usque tempora.

8. In hanc partitionem haec sunt animadvertisenda:

a) haec, quae *stadia evolutionis* appellavimus, non sunt arbitrio conficta, sed in singulis habetur *versus realis character* quo insigniuntur. Hinc ex diversitate huiusmodi characteris oritur ratio distinguendi. Cum autem sit *realis scilicet facto* consistat, distinctio statuta non est arbitraria sed exhibet ipsam rei veritatem. Denique cum character ille communis sit iis omnibus quae ad illud stadium pertinent, haud vero ad sequentia vel praecedentia, *proprium* est singulis et iure *distinguens* appellatur.

b) cum Iuris historia tum successionem eventuum ac legum tum collectiones quibus continentur includat, intelligitur qua de causa character distinguens plus semel ex ortu alicuius collectionis desumatur.

c) denique, illud patet; elementum historicum quod etiam in evolutione ecclesiastici Iuris suas partes habet, ad leges rite intelligendas necessarium esse.

9. Antequam singula haec stadia descripta persequamur, opus est breviter innuere qua diversa ratione Ius ecclesiasticum latius scilicet ac pressius accipi possit. Ius ecclesiasticum hic dicimus illud quod ad Ecclesiam Christi pertinet sive *divinum* sit, sive *apostolicum* sive *presse ecclesiasticum*, prout a Christo vel ab Apostolis, vel ab iis qui in Ecclesia legifera pollent potestate dimanat. Iamvero aliquo

sed vero sensu, praclare dixit S. Epiphanius “ *Primum omnium sancta catholica Ecclesia* ” (1) quatenus oeconomia supernaturalis revelationis, sive ea *patriarchalis*, sive *mosaica* sive *prophetica* fuerit, quemadmodum ad Christum ordinatur et ab eo unice habuit homines ad aeternam beatitudinem adducendi virtutem, ita et ad salvatorum per Christum Ecclesiam refertur. Hinc leges divina positiva revelatione hominibus latae atque in primis *Foedus sinaiticum* cum *electo populo* a Deo institutum, dici possent ad Ecclesiae ius pertinere. Sed patet non hac latiore significatione Christi Ecclesiam in praesenti tractatione a nobis spectari. Aliquid tamen ab illa ante Christum supernaturali oeconomia in Christi Ecclesiam presse sumptam transiit et ad eam spectat.

Praecepta enim Veteris Testamenti triplicis generis sunt: *moralia, ceremonialia, iudicia* (2). Iamvero duo haec postrema post Christum desierunt, at moralia quippe quae iuris etiam naturalis sunt intacta permanerunt, et ad Ius quoque ecclesiasticum pertinent quo fit ut *Ius naturale, Veteris Legis et Christianum* aliquo nexu copulentur.

10. I. Sed praetermissa hac latiore significatione, si presse Ecclesiam a Christo institutam eiusque historiam spectamus, Iuris ecclesiastici origo ab ipsis exordiis rei christianaee repetenda est. Praeter enim eas leges quas Christus divinus Ecclesiae Auctor vel per se vel per Apostolos eidem statuit ac Apostoli, revelatione a Christo aut a Spiritu Sancto accepta (Conc. Trid. Sess. IV. Decret. de can. scriptt.) Ecclesiae servandas tradiderunt, iidem plures alias ad Ecclesiae bonum, pro potestate sibi a Christo facta, leges considerunt. Quamvis autem nonnullae ex illis contineantur libris inspiratis Novi Testamenti, (ex. gr. Actt. XV. 29; I. Cor. VII. 12. etc.) maxima tamen pars, ipso praesertim Ecclesiae initio, potius *consuetudine secundum legem* (exempli et voce propositam) quam scripto legum codice continebatur. Nonnulla tamen quae ad ius canonicum quodammodo pertinent,

(1) Adv. haeres. lib. I. n. 5.

(2) S. Th. 1. 2. qq. 98–106; Suarez, de Legib. lib. IX.

exstant in scriptis *Patrum Apostolicorum*, ubi tum de Ecclesiae constitutione, tum de praecipuis legibus ecclesiasticis tunc vigentibus sermo fit (1). Id autem etiam colligitur ex illis sive *canonibus* sive *constitutionibus* Apostolis tributis, quae licet Apostolis manifesto sint supposita, ostendunt tamen quae ibi continentur magna ex parte ex apostolica traditione defluxisse (2).

11. Aucto vero magis in dies christianorum numero, ob latius diffusam Evangelii praedicationem, ecclesiarumque toto terrarum orbe constitutione, atque etiam sensim immunita fidelium caritate ac pietate, maior exstitit inde necessitas legum ecclesiasticarum quae distinete magis ac determinate ea quae ad Ecclesiae bonum oportebant praeciperent, quae noxia erant vetarent. Huc maxime pertinent, praeter ea quae in Patrum aliorumque scriptorum ecclesiasticorum operibus, qui tribus prioribus saeculis vixerunt, sparsim legenduntur (3), canones conciliorum particularium, quae maxime saeculo tertio ac quarto ineunte, variis in regionibus Orientis aequae ac Occidentis celebrata sunt, et plura de ecclesiastica disciplina sanxerunt (4).

Etsi vero, tum pro insectationum ethnicarum acerbitate, tum pro inde necessario existente ecclesiae statu externo, plura concedi deberent episcopis singulis ad suam rite ecclesiam administrandam, splendidissima tamen ea saecula exhibent monumenta, tum connexionis mutuaeque dependentiae inter varios subordinatos Hierarchiae gradus (5), tum maxime agniti *semper ubique et ab omnibus*, b. Petri in sua Romana Sede suisque successoribus Romanis Ponti-

(1) Ex. gr. S. Ignat. M. Ep. ad Smyrn. c. 8; ad Polyc. c. 6; ad Ephes. c. 4 seqq. ad Magnes. cc. 6. 7. etc. Cf. Klee, Hist. Dogm. P. I. cc. 3. 4.

(2) Zaccaria, Biblioth. Selecta Hist. Eccl. P. II. c. ult. a. 5. Sect. 1. n. 4.; Hefele, Hist. Cone. Tom. I. pag. 767 sqq.; Card. Pitra, Iuris Eccl. Graecorum T. I. pag. XXVIII-XXXIX et 1-12.

(3) Card. Hergenröther, H. E. Tom. I. 189. seqq.

(4) Du Mesnil, Doctrina et disciplina Ecclesiae etc. lib. II. Mansi, Coll. Cone. Tomm. I. et II.

(5) Sic saec. IV. Can. VI. Conc. Nic. I. de iure patriarchico et metropolitico servanda edicitur *antiqua consuetudo* ($\tauὰ ἀρχῖτα ἔθη κρατεῖτο$). Mansi, Coll. Cone. Tom. II. col. 670.

fiebus primatus honoris et iurisdictionis plene et perfectae in universam Ecclesiam; adeo ut nihil hac in re innovatum aut inductum, ad rem quod attinet, insequentibus saeculis dici possit (1).

Patet autem characterem, quo hoc stadium in se connotatur et a ceteris distinguitur, absentiam esse conciliorum oecumenicorum, quae ex insectationibus ethnicorum tum maxime in Ecclesiam saevientibus facile intelligitur.

12. II. Postquam vero, ob accessionem christianis sacris a Constantino Magno imperatore factam, Ecclesia libertatem primum, dein tutelam etiam adepta est legum civilium, atque oecumenica concilia fieri coepit, plura in his non modo contra obortas haereses definita, sed etiam ad maiorem perfectionem ecclesiasticae disciplinae plura statuta aut confirmata sunt. Huc faciunt in primis *Conciliorum canones*, a Concilio Nicaeno oecumenico I. deinceps, sive oecumenicorum, sive particularium. Sane qua reverentia semper habiti fuerint Nicaeni canones XX. constat totius antiquitatis testimonio (2). A Concilio Nicaeno I. ad Constantinopolitanum I. oecumenicum secundum, plures habentur canones Conciliorum particularium in quibus circa ecclesiastica disciplinam plura statuuntur. Suas quoque leges edidit Concilium Constantinopolitanum I. Tum usque ad Concilium Ephesinum oecumenicum tertium concilia plura recensentur. Post Concilium Ephesinum ad Concilium Chalcedonense oecumenicum IV. plura item habita sunt particularia concilia, quorum canones, quae disciplina ecclesiastica in variis ecclesiis tunc viguerit, ostendunt (3).

Canonibus conciliorum accedunt *authenticae* Romanorum Pontificum *Epistolae Decretales*, quarum etsi plures perierint, plures tamen reliquae sunt, ut ss. Iulii - Liberii - Damasi - Siricii - Anastasii - Innocentii - Zozimi - Leonis M. aliorumque in quibus uberrimus habetur fons Iuris ecclesiastici (4).

(1) Euseb., Hist. Eccl. lib. VII. c. 30.

(2) FF. Ballerini à De Antiquis Collectionibus et Collectoribus Canonum » Part. II. cap. I. §. 3. n. 11. (Opp. S. Leonis M. tom. III).

(3) Coll. Cone. Labb. et Mansi Tomm. I. II. III.

(4) Constant., Epistolae RR. PP.

His denique addenda leges quaedam Imperatoria, quatenus eas Ecclesia recepit, ut patet ex codice tum Theodosiano tum Iustinianeo.

13. Pronum igitur erat, ob adeo excrescentem ecclesiasticorum canonum numerum, necessitatem agnoscere, eos in ordinatam aliquam compingendi collectionem, quae dupli modo institui poterat et reapse instituta est: vel ita scilicet ut *ordine chronologico* dumtaxat servato, canones conciliorum sive oecumenicorum sive particularium simul coniungerentur, numericis notis distincti, vel ita ut *ratione objecti seu materiae*, unicuique capiti respondentes canones subnecterentur.

Et in Oriente quidem, iam ante Chalcedonense Concilium (451), in usu fuisse constat Codicem aliquem canonum numeris distinctum et sub eadem numerorum continenter serie canones exhibentem praecedentium Conciliorum. Liquet id ex Actionibus IV et XI eiusdem Concilii in quibus lecti sunt canones IV, V, XVI, XVII Concilii Antiocheni I. sub numeris LXXXIII, LXXXIV, XCV, XCVI. (1). Iamvero simul additis canonibus XX nicaenis, XXV ancyranis, XIV neocaesariensis, XX gangrenis, et III prioribus antiochenis IV et V ex his incident in numerum LXXXIII et LXXXIV. Porro haec collectio quae praeter recensitos complectebatur canones antiochenos reliquos XX laodiceanos LIX constantinopolitanos III adeoque canonibus constabat CLXVI, quo auctore et tempore prodierit incertum est. Testis huius rei habetur ipse Dionysius Exiguus, de quo mox dicemus, qui eam collectionem latine est interpretatus et in suam transtulit, hoc tantum discrimine, quod in unum compactis canonibus IV et V ex Ancyranis, non CLXVI sed CLXV canones numeravit.

14. Quod si potius quam temporis, rerum connexarum habita ratione, hic velimus simul complecti ea quae ad canonum collectiones in Ecclesia Graeca serie temporum usu receptas pertinent, haec potissima innuisse sufficiat:

(1) Mansi, Tom. VII. col. 82. 83. 282. 283.

1.) *Primam* collectionem eam fuisse, de qua modo disseruimus.

2.) Temporis progressu, ex novis canonibus adiectis eam canones CCVII numerasse et inde extitisse collectionem quae secunda fuit.

3.) Paulo post, anno circiter DLX prodiit tertia quae auctorem agnoscit Ioannem *Scholasticum* constantinopolitanum patriarcham, cum eiusdem *Nomocanone*, in qua ut ratio ipsa nominis indicat, leges ecclesiasticae civilibus admiscebantur.

4.) Post Concilium *Trullanum* (ann. DCXCII) quarta evulgata est.

5.) Demum anno DCCCXXIX quinta, quae *Photiana* dicitur eo quod Photium habuit auctorem prodiit, una cum *Nomocanone* ab eodem Photio edito.

15. Quod vero in variis exemplaribus harum collectionum, potissimum antiquarum, discrimina reperiantur, sive in serie canonum sive in numero eorumdem, quae tamen discrimina ad *classem* aliquam potius quam ad *singula* exemplaria pertinent, id nonnullis in caussa fuit ut eas in *tres classes* dividarent (1). Ad *factum* quod attinet nihil dicendum; at ad *facti rationem* quod spectat, forte satis probabiliter dici potest, illud discriminem inde oriri, quod ii codices ad diversas ecclesias vel provincias ecclesiasticas pertinebant, quarum unaquaque ea potissimum curabat quae ad eam magis spectabant, referre. Haec de graecis canonum collectionibus (2).

16. In Occidente vero a Concilio Nicaeno ad Dionysium Exiguum primitus quidem non habebantur nisi canones nicaeni, quo nomine censebantur etiam sardenses; et quavis postea duae exstant ante Dionysium codicis graeci ver-

(1) Phillips, (*De I. E. in suis fontibus*) §. 3.

(2) Cf. Carl. Pitra « *Des Canons et des Collections canoniques de l'Église Grecque*, Paris 1885 » et *Iuris Ecclesiastici Graecorum historia et monumenta*. Romae 1864. Zallinger, *Hist. Fontium Iuris Canonici* c. 2. et praesertim Ballerinos op. cit. Par. I. Vide etiam: *De collectionibus canonum Ecclesiae graecae Schediasma litterarium* Friderici Augusti Biener. Berolini 1827.

siones, ut idem testatur (1), nempe *Prisca et Isidorianam* nuncupatae, iure tamen post multa prolati argumenta concludunt Ballerini, in Occidente usque ad saeculum VI non habuisse *auctoritatem* nisi Canones nicaenos (2).

Ex quibus colligitur characterem distinguentem in hoc secundo stadio iure haberi, tum inceptam *oecumenicorum* conciliorum celebrationem ob plane immutatum externum Ecclesiae statum, simulque in Oriente saltem, initia Collectionum sin minus authentica forma usu tamen ecclesiastico receptarum, in Occidente vero factum monumentis comprobatum, Ecclesiae disciplinam, ad scriptas leges quod attinet, non nisi canonibus nicaenis, sardicensibus adiectis, definitam extitisse.

17. III. Saeculo VI suam collectionem canonum composuit Dionysius ille cognomento *Exiguus*, tot Cassiodori aliorumque laudibus commendatus, qui etiam fuit cycli alicuius paschalis, maxime vero *aerae vulgaris* qua hodie dum utimur, inventor. Is precibus motus atque hortationibus Laurentii cuiusdam Romanae Ecclesiae presbyteri, ac praesertim Stephani episcopi salonitani in Dalmatia, suam edidit canonum collectionem. In hac primum aliquam graecam, ut diximus, latino sermone redditam posuit, praemissis L canonibus apostolorum, pluribus additis ex aliis graecis collectionibus, et ex originali latino canonibus sardicensibus.

18. Cum summa omnium admiratione ac gratulatione excepta fuisset haec Dionysiana Collectio, alias Romanae Ecclesiae Presbyter Julianus titulo s. Anastasiae illi auctor fuit, ut Decretales quoque romanorum Pontificum Epistolas in unum colligeret. Id exsequutus est Dionysius, et primus fuit qui *Decretales* a Conciliorum canonibus separaverit, et in seriem chronologicam redegerit. Porro ibi Decretales referuntur a Siricio ad Anastasium II (¶ 498). Cum autem huic Symmacus successerit, hoc Pontifice Collectio Decretalium Dionysiana facta innuitur.

19. Dionysianam canonum Syllogen plures aliae sequu-

(1) Mansi, Tom. I. col. 3.

(2) Op. cit. part. II. c. I. §§. I-IV.

tae sunt collectiones, de quibus item haec innuisse sufficiat:

1.) Distinguendae sunt *Collectiones proprii nominis*, a compendiariis excerptis earum collectionum, in quibus canones in *titulos* et *locos communes* distribuuntur, adeoque systematicum aliquem ordinem praeseferunt.

2.) Generatim dici potest unamquamque regionem suas collectiones habuisse, quae tum versione Dionysiana proferant cum variis additamentis, tum canones Conciliorum illius regionis continebant.

3.) Inter has collectiones pae ceteris nominandae veniunt *Collectio Hispana*, seu *Isidorianam* (inter ann. 633 et 636) (1) que aucta est post ann. 684, et iterum post 694, et *Collectio Hadriana* sic dicta, eo quod Hadrianus I. eam dedit Carolo M. Imp. anno ut videtur DCCLXXIV., quamque Imperator effecit ut reciperetur a Synodo Aquisgranni (2).

4.) Breviationes vero celebiores sunt *Fulgentii Ferrandi*, *Martini Bracarensis*, *Cresconii*, et aliae editae a Card. De Aguirre (3), quas innuisse satis est.

Cum igitur hoc temporis stadio etiam in Occidente collectiones canonum reperiantur, illud sane notandum, eas omnes ex *genuinis* dumtaxat documentis compactas fuisse, quod profecto cum collectiones respiciat tum integras tum ex iis excerptas vel synoptice contractas, iure tamquam distinguens character huius stadii haberi debet.

20. IV. At saeculo IX prope medio vulgari coepit est *Collectio aliqua S. Isidoro Hispalensi* perperam tributa, quae magnis contentionibus nostris adhuc diebus segetem uberem suppeditat, uti et antiquiores diu exercuit scriptores; scilicet *Pseudoisidoriana Collectio* falsarum Decretalium (4). Ea

(1) Baller., Op. cit. P. III. c. 4; Phillips, op. cit. § VI.

(2) Ib. cap. 2; Phillips, op. cit. §. V.

(3) Baller., P. IV. cc. 1-6.

(4) « *Decretales Pseudoisidoriana et Capitula Angilramni ad fidem librorum manuscriptorum recensuit, fontes indicavit, commentationem de Collectione Pseudoisidori praemisit Paulus Hinschius. Lipsiae 1863 (nominativus confer. Part. IV-VII).* »